

6	Uvod: Razširjenost fotografije in njena vloga v vsakdanjem življenju
12	Pogled nazaj - iz zgodovine fotografije
30	Klasični žanri v fotografiji
48	Posebne fotografske zvrsti
66	Fotografija kot umetniško delo
82	Prepovedani pogled
96	Globalizacija in digitalizacija
106	Družbene funkcije fotografije
118	Ikonične fotografije
129	Izbrana literatura
131	Stvarno in imensko kazalo
134	Viri fotografij

UVOD: RAZŠIRJENOST FOTOGRAFIJE IN NJENA VLOGA V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU

Fotografija je v sodobnem svetu ena najbolj razširjenih ustvarjalnih dejavnosti, saj jo najdemo na različnih področjih kulturnega in družbenega življenja. Uporabljajo jo tako profesionalni fotografi in umetniki za izražanje svojih osebnih pogledov na svet kot tudi posamezniki, ki s fotografijo beležimo najpomembnejše trenutke svojega življenja in jih ohranjamo v trajnem spominu.

Težko si zamislimo rojstvo otroka, poročno slovesnost, praznovanje rojstnega dneva, počitnice ali potovanje v neznano deželo brez fotografskega aparata, ki je najpogostejše kar mobilni telefon z vgrajeno digitalno kamero. Danes pravzaprav ni težko narediti dobre fotografije, pa čeprav nismo fotografi in nimamo najboljšega fotoaparata, kajti tehnologija se nenehno izboljšuje. Digitalni fotoaparati imajo vdelane prednastavljene programe za fotografiranje različnih prizorov, na primer pokrajin ali portretov. Najnovejši pametni telefoni pa imajo vgrajene že štiri različne kamere, ki ponujajo, kot zatrjujejo ponudniki, »vsestransko fotografsko doživetje«.

Tudi uporaba fotografije je v sodobnem času izjemno raznolika. Fotografske podobe, ki prikazujejo pomembne vsakdanje dogodke iz politike, družbenega življenja, gospodarstva, znanosti, kulture, športa, turizma in mode so sestavni del tiskanih medijev, časopisov in revijalnega tiska. Fotografije nas spremljajo tako na osebnih dokumentih in v šolskih učbenikih kot tudi v izložbah trgovin in na plakatih v javnem prostoru. Zasedimo jih na embalažah izdelkov, oglasnih sporočilih, vabilih, v prodajnih katalogih in prospektih, kjer predstavljajo najrazličnejše proizvode in družabne dogodke. Še posebej številčne pa so na družbenih omrežjih – Facebooku, Instagramu, Snapchatu – in na svetovnem spletu, kjer se kopičijo v arhivih fotografskih agencij. Takšne agencije hranijo v svojih fotobankah ogromne količine starih in sodobnih fotografij, ki so razvrščene po posameznih tipih: na primer podobe zvezdnikov, športnikov, arhitekture, hrane in pijače, živali, krajine, romantičnih sončnih zahodov in podobno.

Hiter razvoj fotografske tehnologije je v zadnjem stoletju omogočil tudi fotografiranje človeškemu očesu nevidnih delcev (mikrofotografija) in nenavadnih krajev, ki niso dostopni vsakomur. Digitalni fotoaparati s podvodnimi ohišji so spodbudili razmah podvodne fotografije. S pomočjo fotografij, ki jih snemajo sateliti in teleskopi, pa lahko iz vesolja spoznavamo zemeljsko površje in več milijard svetlobnih let oddaljene galaksije.

Sodobna kultura, katere del smo, je izrazito vizualna. Fotografije, ki nas obkrožajo v vsakdanjem življenju, so za nas postale nekaj običajnega. Pogosto jih sploh ne opazimo, saj gledamo fotografske in gibljive podobe tudi na televiziji, v kinematografih, na računalniških ekranih in pametnih telefonih. Fotografije po eni strani bogatijo naše življenje, po drugi

strani pa imajo velik vpliv na naše dožemanje sveta. Ljudje namreč sprejmemo večino informacij iz okolja z očmi. Vizualne podobe tudi dojamemo hitreje kot pisana besedila. Od tega, kaj vidimo, pa so odvisne tudi naše osebne izkušnje s svetom, zato je zelo pomembno, da poznamo osnovne elemente vizualnega sporočanja, ki nam pomagajo razumeti podobe.

Kakšno moč imajo vizualne podobe, lahko morda najbolj nazorno ponazorimo s prvimi fotografijami, ki prikazujejo pogled na Zemljo iz vesolja. Posnel jih je ameriški astronaut William Anders, član misije Apollo 8, ki je decembra 1968 zapustila zemeljsko orbito in obkrožila Luno. Fotografije vzhajajoče Zemlje, ki jih je Anders posnel s posebej prilagojenim fotoaparatom (Hasselblad 500C), so svetovnemu občinstvu prvič v zgodovini predstavile edinstveno podobo našega planeta v objemu neskončnega črnega vesolja, ki bi jo težko opisali z besedami.

*William Anders,
Vzhajajoča
Zemlja, 1968*

Fotografije nam dajejo vtis resnične izkušnje in nam približajo svet, saj večina ljudi pozna oddaljene kraje zgolj po fotografskih podobah. In čeprav se nam na prvi pogled zdi, da fotografije prikazujejo zgolj resničnost – krajine, predmete, objekte, figure ali dogodke –, niso zgolj gola reprodukcija resničnosti, ampak kažejo, kako svet vidi fotograf in na kakšen način se nanj odziva. Kako gledalci dojamemo fotografije, pa je odvisno predvsem od naših izkušenj, znanja in kulture, v kateri živimo. Fotografije imajo namreč pomembno vlogo v našem družbenem življenju. Na splošno pa velja, da imajo več izstopajočih funkcij, ki se lahko tudi medsebojno prepletajo.

Ena najpomembnejših vlog fotografije je zagotovo ohranjanje spomina – tako kolektivnega kot osebnega spomina na pomembne dogodke in ljudi. Fotografije nadalje služijo za beleženje vsakdanjih dogodkov in pripovedovanje zgodb s slikami, ki jih objavljajo časopisi, revije in njihove digitalne različice na svetovnem spletu. Naslednja pomembna funkcija fotografij je prepričevalna. Fotografske podobe so namreč sestavni del reklamnih sporočil, ki prikazujejo blagovne izdelke v najlepši možni luči. Prav olepševanje sveta pa je tudi ena od pomembnih funkcij fotografije, kajti tragične dogodke, kot so avtomobilske in naravne nesreče ali vojno razdejanje, fotografi pogosto prikažejo v omiljeni obliki.

Pojmovnik, ki je pred vami, vam bo poleg najpomembnejših družbenih funkcij fotografije in izbranih fotografov, ki so s svojimi deli pisali zgodovino fotografije, predstavil bistvene prelomnice v razvoju fotografskega medija, od izuma fotografije v 19. stoletju do pojava prvih digitalnih fotoaparatorov v osemdesetih letih 20. stoletja. V njem boste spoznali raziskovalno delo pionirjev fotografije in se seznanili z razvojem prvih fotografskih tehnik, ki jih redki fotografi uporabljajo še danes. V knjigi so predstavljeni tako klasični fotografski žanri, prevzeti iz slikarstva, kot tudi najpomembnejše fotografske zvrsti, ki so specifične za fotografijo. Eno izmed poglavij je namenjeno odnosu med fotografijo in slikarstvom: fotografija si je namreč dolgo prizadevala, da bi se z vsebino in obliko približala slikarskim delom in se na ta način prebila v krog likovnih umetnosti, slikarstva in grafike. Pojmovnik v nadaljevanju predstavi delo paparacev, ki s fotografskim aparatom grobo posegajo v intimno življenje zvezdnikov. V zaključnih poglavjih pa boste izvedeli, katere nove načine distribucije fotografije sta omogočili digitalizacija in izum svetovnega spleta, ter spoznali posamezne ikonične fotografije, ki so pomembno zaznamovale svetovno in slovensko družbeno zgodovino.

Pojmovnik torej ni tehnični priročnik, ki predstavlja različne vrste fotoaparátov, njihove dele, delovanje in osnove fotografiranja, ampak se osredotoča na vlogo fotografije v družbi nekoč in danes. Predstavi vam različne rabe fotografije (umetniško, medijsko, javno, osebno, oglaševalsko, raziskovalno) ter možnosti njene izrabe. Ukvarja pa se tudi z razlago pomenov, ki jih vsebujejo fotografske podobe. Že preprosto tihožitje s hrano nam namreč lahko veliko pove o kulturi prehranjevanja nekoga naroda v določenem času. To pa pomeni, da ni pomembno samo, kaj fotografiramo, ampak tudi, kako fotografiramo določen motiv, predvsem pa, zakaj ga izberemo.

Ker smo danes nenehno obkroženi s fotografijami, se nam sicer zdi, da jih razumemo, pa vendar ni vedno tako. Poleg tega ima danes skoraj vsakdo mobilni telefon ali fotografsko kamero, s katerima škloca. Nič čudnega torej, da med ljudmi prevladuje mnenje, da je lahko vsak fotograf – imeti mora le najnovejši model kamere ali pametnega telefona, posnetke pa redno objavljati na družbenih omrežjih.

Res je sicer, da se nam dobra fotografija lahko posreči, četudi nimamo fotografskega znanja. Načeloma pa velja, da je za nastanek kvalitetne fotografije potrebno tako dobro tehnično znanje in fotografske izkušnje kot tudi vizualna pismenost, ki se ukvarja z razumevanjem pomena podob, preteklih in sedanjih. Podobno kot branja besed se je treba naučiti tudi razumevanja vizualnih sporočil, saj podobe postajajo prevladujoča oblika sporazumevanja. To pa je tudi glavni namen te knjige.

Na obsežni razstavi z naslovom Na drugi strani. Slovenska fotoreportaža v ljubljanski Galeriji Jakopič leta 2021, ki je celovito predstavila razvoj slovenske reportažne fotografije, so bili med razstavljenim gradivom, fotografijami, časopisi in revijami, razobešeni tudi posamezni citati fotoreporterjev. Posebej zanimiva je misel neznanega avtorja: »To, da vsi lahko fotografiramo... Vsi tudi brcnemo žogo, zakaj ima potem nekdo deset milijonov plače, če pa jo lahko tudi jaz brcnem?«

Razstava Na drugi strani. Slovenska fotoreportaža